

Лазарєв А.О.

*аспірант кафедри менеджменту,
зовнішньоекономічної та митної діяльності,
Національний університет «Львівська політехніка»*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-432-3-4>

ОСОБЛИВОСТІ ПОВОЄННОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

Повоєнна Україна у багатьох аспектах буде відмінною від тієї, якою була раніше, а в окремих сферах – кардинально відмінною у всіх сферах суспільних відносин і особливо в економіці. Перспективи відбудови України та плани, що їх втілюють, і науковці, і державні посадові особи, і зарубіжні партнери обговорюють вже зараз, попри те, що воєнні дії тривають.

Післявоєнна відбудова в Україні – це, перш за все, відновлення економіки, відновлення генерування валового продукту у державі. Але ж цілями повоєнного періоду є не лише просте відновлення економіки України, а її перехід до якісно нового стану.

Особливості повоєнного періоду в Україні мають враховуватися при уточненні ключових імперативів державних документів (планів, стратегій, концепцій тощо) щодо відновлення та розвитку економіки, розробленні її нормативно-правової бази та в діяльності відповідних державних інституцій.

Головною особливістю повоєнного періоду в Україні є консенсус позицій уряду, держав-донорів та міжнародних фінансових організацій і вітчизняних підприємців. Зрозуміло, що самотужки відновити економіку на якісно новій основі (і перш за все, технологічній) Україні навряд чи вдасться. Потребується допомога (і її вже обіцяли) США та держав ЄС, держав-донорів, Світового банку, Європейського банку реконструкції та розвитку, Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) тощо. Проте і віддати ініціативу у відновленні економіки на відкуп лише міжнародній спільноті навряд чи правильно.

Розуміючи необхідність консенсусу позицій уряду, міжнародної спільноти і вітчизняного бізнесу, в Україні вже

зроблено окремі кроки для організації взаємодії уряду та бізнесу – створено платформи для їхньої взаємодії.

Відмітною особливістю довоєнного періоду в Україні є її унікальний економічний потенціал. Але воєнні дії позначилися на практично на всіх його складових України, на деяких з них – дуже відчутно. Перш за все, йдеться про втрату людського потенціалу, у тому числі через внутрішні та зовнішні міграційні процеси. Адже повоєнне відновлення України потребує значної кількості робочих рук і його планування нерозривно пов'язане з чисельністю наявного населення у працездатному віці, географією його розселення, кваліфікацією тощо.

Дотепер немає чіткого та всебічного уявлення про масштаб зовнішньої міграції населення у працездатному віці і, головне, про подальші наміри тих, хто покинув країну через воєнні дії. За найбільш достовірними оцінками Євростату, сьогодні у країнах ЄС перебувають 4,2 мільйона українських мігрантів, близько мільйона наших співгромадян перебувають в інших країнах (Великобританія, США, Канада та ін.), а 2,5-3 млн трудових мігрантів виїхали з України ще початку війни [1]. Як свідчить міжнародний досвід, чим довше відсутні умови для повернення, тим менше людей повернеться на своє попереднє місце проживання, якщо такі умови і настануть.

До війни Україна позиціонувалася як потужна транзитна держава, як міст між Європою та Азією. У нинішній ситуації цей потенціал втрачено, напевне, надовго, що в свою чергу прирікає на суттєве скорочення економічні можливості для розвитку більшості українських територій, прилеглих до російського та білоруського кордонів. Втрата транзитного потенціалу, закриті кордони на схід та північ змінюють пріоритети відновлення (будівництва) доріг та відкриття нових транспортних коридорів [2].

Воєнні дії не лише позначилися на складових економічного потенціалу України, а й у низці випадків призвели до значних змін у просторовому розміщенні його складових. Так, найбільші руйнування зазнали і зазнають промислові міста і регіони сходу та півдня України, де до війни був зосереджений її промисловий

потенціал. Тому сьогодні з певною ймовірністю можна прогнозувати деіндустріалізацію міст та регіонів сходу України.

За результатами дослідження «Повоєнне відновлення економіки України», проведеного громадською організацією «Центр прикладних досліджень», опитані *представники українського бізнесу* найбільш перспективним *вбачають розвиток виробництва у західних та центральних областях України* [3].

Очевидно, що стан людського потенціалу України, втрата виробничого потенціалу на сході та півдні України просто змушують у повоєнному періоді до пошуку інновацій у виробництві, до переходу на принципово іншу технологічну основу шляхом використання інноваційних технологій та роботизації нових підприємств, насамперед в машинобудуванні та аграрній галузі, а також нових форм просторової організації повоєнної економіки. До цього наполегливо підштовхують застарілість наявних виробничих фондів та повільні темпи технологічного оновлення, що існували до війни. Тобто відновлення у повоєнний період в Україні має базуватися на розвитку інновацій.

Чинники, які впливають на розкриття та повну реалізацію підприємницького потенціалу країни, численні, до яких, зокрема належать, існуючі регуляторні бар'єри, незначна міра вільності в економіці, відсутність реального сприяння держави. Подолати вплив цих чинників можливо лише за умов поєднання активних зусиль держави та вітчизняного бізнесу. Після війни економічна політика держави має суттєвим чином лібералізуватися, підприємництво – користуватися всебічною підтримкою, а право власності має бути максимально захищеним.

Яскравою особливістю повоєнного відновлення економіки України є багатоканальність фінансування, що передбачає як формування власних джерел коштів, так і отримання коштів від міжнародних фінансових організацій, країн-донорів та інших джерел (наприклад, доходи від цінних паперів, що належать рф).

Для відновлення економіки як у поточний час, так і у повоєнному періоді в Україні створено низку фондів відновлення, фінансову підтримку яких уряд очікує від

міжнародних партнерів, інвесторів, громадських організацій, представників бізнесу та громадян [4].

Все очевиднішою становиться така особливість повоєнного розвитку України як її відновлення та розвиток у контексті та крізь призму становлення та розвитку оборонної промисловості. Активне виробництво відбувається за напрямками: бронетехніка, морські й радарні системи, високоточне озброєння, боєприпаси, авіабудування та авіаремонт [5].

Відмітною рисою становлення та розвитку оборонної промисловості в Україні у повоєнний період має стати максимальна замкненість технологічних ланцюжків виробництва готової оборонної продукції на базі українських підприємств та кооперація з підприємствами країн-союзників. Так, сучасні погляди на виробництво продукції схиляються до спеціалізації підприємств, що має свої переваги, та кооперації з іншими підприємствами у виробництві певного виду продукції. Але, як показали роки війни в Україні, такий погляд на виробництво готової оборонної продукції себе мало виправдовує, хоча і не виключає створення спільних підприємств з виробництва оборонної продукції за участі відомих зарубіжних корпорацій військово-промислового комплексу (американських та європейських).

Розбудова транспортної інфраструктури, а також інтеграція України до транс'європейських мереж потребують у повоєнний період суттєвих зрушень у галузі транспортного машинобудування, розвиток якого створюватиме позитивний кумулятивний ефект в інших галузях економіки країни – металургії, хімічній промисловості, електротехнічній галузі тощо, стимулюватиме наукову та інноваційну діяльність наукових та проектно-конструкторських організацій України. У повоєнний період гострою стане потреба розмінування великих територій, що вимагатиме спеціальної техніки – машин для розмінування, для перевезення вибухонебезпечних предметів, міношукачів та ін. спецтехніки, а потреби в її ремонті й постачанні запчастин для неї будуть актуальними протягом багатьох років [6].

Отже, війна для України сьогодні – це не лише втрати людей, територій та економічного потенціалу країни, її довготривалі

наслідки та обмеження формують особливості повоєнного періоду, які переважною мірою мають об'єктивний характер. Тому такі особливості необхідно знати, вивчати їхні прояви та вплив на повоєнне відновлення територій України та галузей національної економіки.

Особливості повоєнного періоду в Україні свідчать, що основні зусилля будуть зосереджені на створенні робочих місць і постійних джерел генерування доходів, відновленні найголовніших галузей економіки (а окремих видів економічної діяльності і створенні практично з нуля) без втрати наявних здобутків, і перш за все, у контексті потужного укріплення обороноздатності країни та широкого застосування принципів дерегуляції та лібералізації в економіці. Дуже важливо, щоб відновлення найголовніших галузей економіки відбувалося на принципово новій технологічній базі, а не шляхом сліпого відтворення зруйнованого.

Література:

1. За кордоном перебувають майже 9 мільйонів українців. Матеріали 7-го Українського жіночого конгресу «Жіноче лідерство. Час відновлення. Час відбудови» 22-23 листопада 2023 р., м. Київ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3790729-za-kordonom-perebuvaut-majze-9-miljoniv-ukrainciv-demograf.html#:~:text=>

2. Третяк Ю., Ткачук А. Про відновлення та регіональний розвиток після війни. Інститут громадянського суспільства. URL: <https://www.csi.org.ua/news/pro-vidnovlennya-ta-regionalnyj-rozvytok-pislya-vijny/>

3. Повоєнне відновлення економіки України. Центр прикладних досліджень. Дослідницька компанія. 02.06.2022. URL: <https://cpd.com.ua/uk/vidnovlennya-ekonomiky/>

4. Фонди відновлення України. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/gromadskosti/fondi-vidnovlennya-ukrayini>

5. Безпілотники, далекобійна зброя та натівські снаряди: що виготовляє Україна під час війни. 16.02.2023. URL: https://24tv.ua/economy/oboronni-pidpriyemstva-ukrayini-pid-chas-viyini-zasnovano-novi_n2250745

6. Напрями розбудови машинобудування в Україні як драйвера економічного розвитку під час війни та у повоєнний період. Нац. ін-т стратегіч. досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/napryamy-rozbudovy-mashynobuduvannya-v-ukrayini-yak-drayvera-ekonomichnoho>